

Yayın Geliş Tarihi: 17.05.2020

Yayın Onay Tarihi: 22.06.2020

DOI No: 10.35343/kosbed.738725

M. Sami OKUMUŞ •

1974'ten 2020'ye TRT Tarih Dizileri**

TRT Historical Tv Series from 1974 to 2020

Özet

Bu çalışmada TRT'nin, 1974'ten günümüze uzanan dizi film yayıncılığının popüler ve kültürel bir metin olarak üretildiği yıllardaki tarihsel, kültürel ve politik anlamda değişen dönemleri ve tutumları değerlendirilmiştir. TRT'nin, kendine özgü yapım koşulları ve dönemler arası siyasi atmosfer içinde ele aldığı tarih dizisi yapımlarının hangi dönemlerde, sayılarda ve başlıklarda ele alındığını, izleyicilerin de geçmişten günümüze televizyondan beklentilerini anlama adına yeniden gözden geçirmek bu manada anlamlıdır.

Anahtar Kelimeler: TRT, TRT Müdürleri, Televizyon Yayıncılığı, TRT Tarih Dizileri.

JEL Kodları: L32, L82, L88, Z18

Abstract

TRT has served as popular and cultural text for TV series broadcasting since 1974, a function that can be evaluated within the context of changing circumstances and attitudes in terms of history, culture and politics. TRT's historical series productions have developed in unique production conditions and inter-political atmosphere. Taking these facts into consideration, it is worth revisiting the various production periods, titles, and examining the viewers' expectations from television from past to present.

Keywords: TRT, TRT Managers, Television Broadcasting, TRT Historical Series.

JEL Codes: L32, L82, L88, Z18

• Araştırma Görevlisi, Marmara Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Radyo Televizyon ve Sinema Bölümü, ORCID: 0000-0001-5845-7917, email: sami.okumus@marmara.edu.tr,

** Bu çalışma; Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Radyo Televizyon ve Sinema Anabilim Dalında "TRT Genel Müdürleri Dönemlerinde Modernleşme ve Hegemonya Bağlamında Tarih Dizilerinin Dönüşümü" (2020) başlıklı doktora tezinden türetilmiştir.

Giriş

Televizyon, modern toplumun ve toplumsal hayatın gündelik yaşantısında önemli bir fonksiyon icra etmektedir. İcadından bugüne sosyal, siyasi ve kültürel hayat üzerinde toplumun tüm bileşenleriyle etkileşim halindedir.

Bu amaçla, işlenen konular (senaryolar), teknik imkanlar, iktidarların, yapımcıların ve yönetmenlerin tercihleri göz önüne alınarak televizyon dizilerini değerlendirmek iletişim çalışmaları açısından büyük önem arz etmektedir.

İdeolojik ve siyasal iktidarların (devlet, yapımcı ve yönetmenler) etkisi suretiyle şekillenen televizyon ürünlerinin, seyirci üzerinde kurulmak istenen hegemonya ve ekme kuramı çerçevesinde uzun süreli halkı bilinçlendirme ve dolayısıyla dönüştürme de yaşatabileceği bir gerçektir (Okumuş, 2020). Bu vesileyle, sinema gibi televizyonun da propaganda amacı olarak ele alınabilecek ideolojik bir aygıt olarak incelenmesi gerekmektedir (Okumuş, 2016).

Türkiye’de televizyon dizilerinin yapılmaya başlandığı (1974 senesi itibariyle) dönem ile, televizyon sektöründeki teknik değişimler, televizyon-seyirci ilişkisi, tarihsel, toplumsal, politik değişimlerin izi, diziler üzerinden toplumun hangi kodlar ya da hangi değerler üzerinden bilgilendirilmeye ve bilinçlendirilmeye çalışıldığı, bunları yaparken hangi kavramsal ya da toplumsal değerlerin ele alındığını görmek, varılmak istenen ya da evrilmesini istenen noktanın ne derece sağlıklı olup olmadığını görebilme açısından da diziler dikkat çekici bir noktada yer almaktadır.

Günümüzde teknolojik gelişim süreci içinde en çok tüketime tabi tutulan materyallerinin başında hiç şüphesiz dizi filmler gelmektedir (Akt. Şahin, 2019: 62-63). Çünkü seyirci, okumak yerine daha az zaman ve emek harçayarak kitabı, kestirme bir yoldan, dizi ya da film üzerinden tüketmeyi tercih eder. Çünkü izlemek, okumaktan daha zahmetsizdir ve daha az zaman alır (Akt. Devran ve Okumuş 2018: 176). Genel itibariyle reyting kazanma ve reklam payı üzerinden gelirlerini arttırma üzerinden kurulu olan bu yayın sisteminde ön planda olan eğlendirme maksadının yanında toplumun kültürüne, ideolojisine, dinine, ekonomisine ve siyasetine dair iletileri de barındırdığından ötürü güç sahipleri tarafından (devlet, yapımcılar, yönetmenler vs.) bu ürünler üzerinden bilgilendirme ve yönlendirme politikalarını rahatlıkla yürütebilmektedirler. Yürütülen bu bilgilendirme/bilinçlendirme politikası ile, bireyler üzerinde olumlu ya da olumsuz birtakım etkiler bırakılabilmektedir. Bu bilgilendirmenin ve bilinçlendirmenin en rahat bir şekilde uygulanabildiği alan da hiç şüphesiz tarihi konuların işlendiği dizilerdir. Tarih dizileri istenilen dönem, konu ve başlıklar etrafında şekillendirilerek izleyiciye sunulmaktadır. Günümüzde de hâlâ örneklerine rastlanılmakta olan yerli ve yabancı diziler üzerinden, kötü algı oluşturmak üzere Türk tarihi kötülenmekte¹ ya da tam tersi iyi bir algı oluşturmak üzere bazı yapımların ele alındığı görülmektedir. Her ne kadar senarist, yönetmen ve yapımcının bakış açısına ve projeyi ele alışına, sağlam kaynak ve belgelere dayanan bir altyapıya da sahip olsa, hiçbir

¹ Kingdoms of Fire (TV Series 2019-) IMDb

tarih dizisi tamamen objektif bir biçimde ele alınamamaktadır zira ele alınan konu başlıkları senaristin elinde kelimelere dökülmeye başladığı andan itibaren, öncelikli olarak kendi ideolojik bakış açısı çerçevesinde şekillenmeye başlamaktadır (Akt. Şahin, 2019: 62-63). Buna ek olarak, ele alınan tarih dizilerinin hedef kitlesi, izlenme oranları ve kurguları dikkate alındığında da kültürel ve ideolojik bağlarının bulunduğu toplumun ortak öğelerini barındırdığı görülmektedir (Devran ve Okumuş, 2018: 195).

Televizyon, genç neslin ve yetişkinlerin tarihi meseleleri en kısıdan ve zahmetsizce öğrendiği en temel araçlardan birisidir. Televizyonun gündelik hayat içinde etkilediği hemen hemen her noktada, kurgusal ve kurgusal olmayan tarihi kişiliklerin ve olayların anlatımını yaptığı tv dizileri aracılığıyla, bütün bireylerin tarihsel olaylar ve kişiler hakkındaki algılarını da bu vesileyle belirlemekte ve değiştirmektedir. Bu manada bakıldığında televizyonun, toplumsal belleğin oluşturulması açısından belirleyici bir aktör olduğu açıkça görülmektedir. Televizyon dizileri aracılığıyla öğrenilen tarih, aynı zamanda toplumsal belleğin yeniden oluşturulması ve inşa edilmesi sürecidir. Toplumsal bellek, hatırlamalar ve unutmalar aracılığıyla oluşturulmakta ve bir çatışma ortamı olarak ortaya çıkmaktadır. Bu ortamda kimin neyi hatırlayacağı ve hatırlanacakların hangi televizyon kanalında yer bulacağı ve sonuç olarak en çok hangisinin izlendiği, toplumsal belleğin çatışma alanı olduğunu gösteren en önemli özelliktir (Şahin Kaya, 2011: 103).

Televizyon dizilerinde ele alınan tarihi konular, diğer bir taraftan izleyiciler üzerinde tarih ilmine olan merakı da ortaya çıkartmaktadır (Güngör, 2019: 42). Tarih dizileri ele aldıkları dönemi, olayları, mekânları, o dönemde yaşayan kişiler üzerinden verdiğinden izleyicide yaşanmışlık hissi bağlamında tarihe karşı bir merak duygusu uyandırarak, tarihi konulara karşı bir sempati ile bireylerde araştırma hissiyatı da doğurabilir. Bu hissiyat ile araştırmaya yönelen bireyler (sayıları, genele göre az da olsa), olayları analiz etme ve çözümleyebilme gibi yetilere ulaşmakta, doğru bilgiye ulaşma noktasında bireylerin yeni yollar keşfetmesine de olanak sağlamaktadırlar (Akt. Şahin, 2019: 64).

Vatandaşlarını birinci kaynaktan ve doğru bilgilendirme amacı ile yola koyulan iktidarlar, kendi ele aldığı ve alacağı yapımlarla bu bilgilendirme ve bilinçlendirme ile bilgileri düzeltme çabasına girdiğini söylemek yanlış olmaz zira geçtiğimiz senelerden bugüne, çok büyük bütçeli yapımların gerçekleştirildiği ve reytingler anlamında da geri dönüş alındığı görülmektedir (Bkz. *Diriliş 'Ertuğrul'* ve *Payithat 'Abdülhamid'*).

1. 1974'ten 2002'ye Kadar Olan Süreçte Ele Alınan Tarih Dizileri ve Dönemleri

TRT'nin kapalı devre olarak ilk kurulduğu tarih 14 Ağustos 1966, ilk deneme yayını yaptıği tarih ise; 31 Ocak 1968'dir (Cankaya, 2003: 74-75).² 1974 ile 2020 yılları arasında on yedi tane genel müdür hizmet vermiş olsa da³ ilk dizi çalışmalarının başladığı 1974 senesi

² Spiker Nuran Emren'in açılışı ile başlayan yayın, Ankara Televizyon Müdürü Mahmut Tali Öngören'in konuşmasının ardından Prof. Afet İnan'ın hazırladığı 'Türk Devrim Tarihi' adlı program yayınlanmıştır (Cankaya, 2003: 77 ve Tekiner, 2016: 33).

³ İsmail Cem İpekçi (15 Şubat 1974-30 Nisan 1975), Nevzat Yalçıntaş (17 Mayıs 1975-24 Kasım 1975), Şaban Karataş (19 Ocak 1976-Haziran 1977), İ. Cengiz Taşer (26 Nisan 1978-14 Aralık 1979), Doğan Kasaroğlu (13 Aralık 1979-23 Ocak 1981), Macit Akman (23 Ocak 1981-28 Mart 1984), Tunca Toskay (28 Mart 1984-21 Mart

esas alındığında (İsmail Cem İpekçi), kırk altı senelik zaman zarfı içinde de on beş tane genel müdürün hizmet ettiği görülmektedir.

Ocak 1974'te haftanın beş günü, toplamda yirmi saat olan yayın süresi Mart 1974'te, haftanın altı günü, otuz saat olarak devam etmiştir (Serim, 2007: 78). İlk dizi çalışmaları (1974), TRT'nin 3. Genel Müdürü İsmail Cem İpekçi zamanında (15 Şubat 1974-30 Nisan 1975) başladığı bilinmektedir (Serim, 2007: 76) fakat kendisinin görev yaptığı süre içinde herhangi bir tarih dizisine rastlanılmamaktadır (Bkz. Yücel, 2014: 292). TRT'nin 4. Genel Müdürü olan Nevzat Yalçıntaş, görev yaptığı dönemde (17 Mayıs 1975-24 Kasım 1975) tarih dizileri yaptırmak ve yayınlamak istemişse de muvaffak olamamıştır (Serim, 2007: 86). 1976 senesinde, haftada yedi gün, elli saatin üstünde yayın yapan TRT'nin yayın kuşağını daha çok yabancı diziler oluşturmaktadır (Serim, 2007: 92)⁴ ve yine bu dönemde de herhangi bir tarih dizisine rastlanılmamaktadır. TRT'nin 5. Genel Müdürü olan Şaban Karataş döneminin (19 Ocak 1976-Haziran 1977) en önemli dizi projesi; *IV. Murat* dizisidir⁵ (Serim, 2007: 92-93) ancak bu dizi Şaban Karataş döneminde yayınlanamamıştır. TRT'nin 6. Genel Müdürü İ. Cengiz Taşer döneminde de (26 Nisan 1978-14 Aralık 1979), *Yorgun Savaşçı* ve *Preveze Öncesi-1538* gibi tarih dizileri çalışmaları yapılmış fakat nihayete erdirilememiştir (Serim, 2007: 100 ve Cankaya, 2003: 162-163). TRT'nin 7. Genel Müdürü Doğan Kasaroğlu döneminde (13 Aralık 1979-23 Ocak 1981) dini içerikli programların sayısında artış yaşanmış (akt. Serim, 2007: 105) fakat bu dönemde de herhangi bir tarih dizisine rastlanılmamıştır (Bkz. Yücel, 2014: 293). TRT'nin 8. Genel Müdürü Eski Tümgeneral Macit Akman döneminde (23 Ocak 1981-28 Mart 1984), Şaban Karataş döneminde yapımına başlanan ve ancak birkaç sene sonra yayınlanabilen *IV. Murat* (1981)⁶ dizisinin gösterimi yapılmıştır. Bu projenin yanı sıra *Preveze Öncesi-1538* (1981)⁷ isimli dizinin de TRT ekranında yer aldığı bilinmektedir. *İttihat ve Terakki* (1982)⁸, *Üç İstanbul* (1983) ve *Küçük Ağa* (1984) dizileri de yine bu dönemde yayınlanmıştır (Yücel, 2014: 293-294). TRT'nin 9. Genel Müdürü Tunca Toskay döneminde (18 Mart 1984-21 Mart 1988), ilk renkli televizyon yayınına başlanmış (Mayıs 1984), 6 Ekim 1986 tarihinde de TRT2 kanalı yayınlarına başlamıştır. 1987'de, bir Kurtuluş

1988), Cem Duna (27 Mart 1988-25 Nisan 1989), Kerim Aydın Erdem (7 Temmuz 1989-10 Temmuz 1993), Tayfun Akgüner (8 Temmuz 1993-9 Eylül 1996), Yücel Yener (17 Temmuz 1997-23 Mart 2003), Şenol Demiröz (13 Ocak 2004-1 Ağustos 2005), İbrahim Şahin (23 Kasım 2007-Eylül 2014), Şenol Göka (20 Ekim 2014-12 Mayıs 2017), İbrahim Eren (10 Temmuz 2017-...) (Detaylı bilgi için bkz. Okumuş, 2020).

⁴ *Tekerlekler, Kaptanlar ve Krallar, Küçük Ev, Pasaklı Saly, Kadın Polis, Kaygısızlar, Söz Savunmanın, Mc Millan ve Karısı, Komiser Columbo, Görevimiz Tehlike, Uzay 1999, Üç Silahşörler, Şehir ve Adam, Sihirbaz, Hayat Yolu, Tatlı Sert ve Maupassant Hikayeleri, Marco Polo, Hür Doğanlar, Hayvanlar Alemi, İnsanın Yücelmesi, David Coperfield, Yaşama Kaogası, Bilim Dünyası, Define Adası, Dr. Dolittle, Çocuk ve Arkadaşı ve Polyanna* (Serim, 2007: 92).

⁵ 19 Şubat 1981 tarihinde, 21:05'te TRT'de gösterilmeye başlanan dizi (Kale, 2015: 117), o dönem Genel Müdür Danışmanı olarak görev yapan Yücel Çakmaklı hakkında bilgi veren Ömer Serim (2007: 92-93), aynı eserin (2007) 120. sayfasında *IV. Murat* dizisi ile alakalı detaylı bilgiler de vermektedir. Kale'nin de bahsettiği bu dizi, Macit Akman döneminde ekrana getirilmiştir.

⁶ Turan Oflazoğlu'nun aynı adlı tiyatro eserinden uyarlanan, yönetmenliğini Yücel Çakmaklı'nın yaptığı, başrolünü Cihan Ünal'ın oynadığı tarih dizisidir. Dizi, 1980 yılında TRT ve Kültür Bakanlığının iş birliği ile dört bölüm drama dizisi olarak televizyona uyarlanmıştır (Kale, 2015: 116).

⁷ Senaristi Metin Erksan olan dört bölümlük mini dizi (milliyet.com.tr).

⁸ Yönetmeni Ziya Öztan'dır (Akt. Serim, 2007: 120).

Savaşı dizisi olan *Ateşten Günler*⁹ ile birlikte *Belene* (1987)¹⁰ ve *Yalnız Efe* (1987)¹¹ isimli tarih ve dönem dizileri de ekrana getirilmiştir (Yücel, 2014: 294 ve Okumuş, 2020). 10 Ocak 1988 tarihinde yayına giren *Osmancık* dizisi¹² on iki bölüm halinde TRT'de yayınlanmaya başlamıştır (Kale, 2015: 212-213). Bu dönemde TRT'nin dış yapımlara açılmasıyla birlikte, dizi sayılarında ciddi bir artış yaşanmıştır (Bkz. Yücel, 2014: 295). Bu durumun yansıması olarak *Kıbrıs'ta Vuruşanlar/Mücahitler* (1988) ve *Kurt Dereli Mehmet Pehlivan* (1988) dizileri de bu dönemde yayınlanmıştır. TRT'nin 11. Genel Müdürü Kerim Aydın Erdem döneminde (7 Temmuz 1989- 10 Temmuz 1993) de; *Gönüller Sultanı Mevlana* (1989)¹³, *Hacı Bektaş-ı Veli* (1989)¹⁴, *İçimizden Biri: Yunus Emre* (1989)¹⁵, *Itri* (1991)¹⁶ ve *Koroğlu* (1991) isimlerinde tarih dizileri yer almaktadır. *İçimizden Biri: Yunus Emre* (1989) projesi ile benzerlik gösteren bir projenin de, *Yunus Emre: Aşkın Yolculuğu*¹⁷ ismiyle 2015 yılında yeniden TRT ekranında yer aldığı görülmektedir. TRT'nin 1978 yılında çektiği ancak yayınlanamayan ve hatta imha edildiği söylenen *Yorgun Savaşçı* dizisi¹⁸; 10 Şubat 1993 tarihinde TRT'nin 12. Genel Müdürü Tayfun Akgüner zamanında yayınlanabilmiştir. Projesi Cem Duna zamanında oluşturulan (27 Mart 1988-25 Nisan

⁹ Halide Edip Adıvar'ın *Ateşten Gömlek* romanundan uyarlanan, Kurtuluş Savaşı'nın konu edildiği dizi *Ateşten Günler* adıyla dört bölüm olarak yayına girmiştir. Dizinin senaristi ve yönetmeni Ziya Öztan'dır (youtube.com).

¹⁰ 1984-1989 yılları arasında Bulgaristan'da Türklere yapılan baskıların ve Belene adasındaki işkencelerin anlatıldığı dört bölümlük tarih dizisinin yönetmeni Hüseyin Karakaş'tır (sinematurk.com).

¹¹ 2 Nisan 1987 Perşembe günü 20:45'te yayına giren üç bölümlük dönem dizisinin yapımcısı Ezel Erverdi, yönetmeni Kamil Renklidere, başrollerinde ise Melike Zobu, Erol Tezere ve Erdiç Akbaş yer almaktadır (Serim, 2007: 139 ve Kale, 2015: 377).

¹² Tanık Buğra'nın eserinden uyarlanan, diğer adıyla "Kuruluş" isimli dizi, Osmanlı Devleti'nin kuruluş öyküsünün ele alındığı bir yapımdır ve TRT Müdür Toskay'ın çok önem verdiği bir yapımdır. Zamanında 900 milyon gibi bir bütçeyle çekilen bu yapıım için gelen eleştirilere Toskay, "gerekirse daha çok para veririz" demiştir. Projenin toplam maliyetinin 2 milyar 600 milyon (o dönemin parasıyla) olarak hesaplandığı aktarılmaktadır (Serim, 2007: 140-141). Yapımcısı İlksen Fırat, yönetmeni Yücel Çakmaklı'dır. On iki bölüm halinde 10 Ocak 1988 tarihinde, saat 21:00'de TRT'de yayınlanmaya başlamıştır. 1987 yılına kadar uzanan Türk sinema tarihinin en yüksek bütçeli yapımdır (Kale, 2015: 212-213).

¹³ Yönetmen ve senaristi Arslan Kacar olan dizinin başrol oyuncularları Menderes Samancılar, Ayton Sert, Aydın Tezel, Agah Hün ve Esin Afşar'dır (sinemalar.com).

¹⁴ Yönetmeni Kozan Asova'dır (diziler.com).

¹⁵ Yapımcılığını Atif Yılmaz ve Ömer Kavur'un gerçekleştirdiği dizinin yönetmeni, *Gönüller Sultanı Mevlana* dizisinin de yönetmeni olan Arslan Kacar'dır (diziler.com). T.C. Kültür Bakanlığı'nun desteğiyle gerçekleştirilen yapıımın başrollerinde Rutkay Aziz, Dilaver Uyanık, Ahmet Uz ve Ayton Sert yer almaktadır (dailymotion.com).

¹⁶ Yapımcısı Abdurrahman Keskiner, Yönetmeni Ünal Küpeli, senaristleri Tufan Güner ve Kemal Demirel'dir. Başrollerinde ise Hakan Ural, Cem Meto, Meltem Doğanay, Aydemir Akbaş ve Esra Bora yer almaktadır (sinematurk.com)

¹⁷ 1989 yılında TRT'de *İçimizden Biri: Yunus Emre* adıyla yayınlanan bir dizi daha yer almaktadır.

¹⁸ Kemal Tahir'in aynı adlı eserinden, sekiz bölümlük tv dizisi olarak 10 Şubat 1993 tarihinde 20:45'te TRT'de yayınlanmıştır. Aralık 1979'da çekimlerine başlanan dizi ancak 1983 senesinde kanala teslim edilebilmiştir. 1978-1983 yılları arasında gerçekleşen toplumsal ve siyasal olaylar nedeniyle beş sene gibi bir sürede tamamlanan dizi hakkında 20 Kasım 1983 tarihli gazetelerde filmin yakıldığına dair haberler yer almaktadır (Kale, 2015: 409) Detaylı bilgi için bkz. Sekmeç, 2015: 371-386 ve Gökyayla, 2012: 92.

1989), Kerim Aydın Erdem zamanında (7 Temmuz 1989-10 Temmuz 1993) çekimlerine başlanan *Kurtuluş-Kemal'in Askerleri* (1994)¹⁹ dizisi de bu dönemde yayınlanmıştır (Serim, 2007: 177). TRT'nin 13. Genel Müdürü Yücel Yener döneminde ele alınan tek tarih dizisi; *Cumhuriyet'tir*²⁰ (Bkz. Kale, 2015: 86). 1999 yılında, *Kuruluş: Osmanlı İmparatorluğu'nun 700. Kuruluş yıldönümü* olan Ekim 1999'da, tek bir bölüm halinde TRT'de tekrar yayınlandığı görülmektedir (Serim, 2007: 189). Yine bu dönemde *Abdülhamid Düşerken* (2001)²¹ filmi de (*Kurtuluş-Kemal'in Askerleri* ve *Cumhuriyet* dizilerinden sonra serinin üçüncü 'film'i' olarak) ekranda yer almıştır.

2. 2002 Sonrası TRT'de Yayınlanan Tarih Dizileri

İyi ya da kötü örnekleriyle bir çok projenin yer aldığı tarih dizisi sektörünün, devlet tarafından ciddi manada ele alınmaya başlanması ve günden güne TRT'de yayınlanan tarih dizilerinin sayısının artmasına sebep olan en önemli gelişme 2011 yılı itibariyle yayına giren *Muhteşem Yüzyıl* dizisi²² olduğu söylenebilir. İçeriğinde yer alan tutumlar (senaryo, oyunculuk, dekor, kostüm vs.) açısından 'tarafli ve yanlış' bulunan anlatımı devlet yetkilileri tarafından rahatsızlıkla karşılanmıştır. Bu mesele ile, toplumu doğru bilgi ve değerler üzerinden devlet eliyle bilgilendirerek, istenilen manevi duyguları da aşlamak üzere çalışmalara başlanması için bir zemin ve milat oluşturmuştur.²³ Bu

¹⁹ Altı bölümlük ve 40 milyar liraya varan bütçesiyle ekranlara taşınan dizinin yapımcısı Mustafa Şen, yönetmeni Ziya Öztan, senaristi Turgut Özakman, başrolleri ise Rutkay Aziz, Savaş Dinçel, Mahmut Cevher ve Ayda Aksel'dir (Serim, 2007: 177). 22 Mart 1994 tarihinde 21:00'de TRT'de yayınlanmıştır. Dizinin yapım hazırlıkları 1989 yılında başlanmış olsa da çekimlerine ancak 1991 yılında geçilebilmiş ve 1994'teki yayın tarihine kadar beş yıla yakın bir zamanda proje bitirilebilmiştir. Dizide, 400'e yakın oyuncu ve 20 bine yakın figüran ekibiyle çalışıldığı bilgisi aktarılır (Kale, 2015: 211).

²⁰ Roman olarak daha sonra yayınlanacak bu filmin senaryosu "Şu Çılgın Türkler" adlı romanı oluşturan ön çalışmadan meydana gelmiştir. Senaristi Turgut Özakman'dır. 1994 yılında, altı bölüm şeklinde yayınlanan bu dizi (1. bölümü 70 dakika 28 saniye, 2. bölümü 64 dakika 51 saniye, 3. bölümü 54 dakika 11 saniye, 4. bölümü 56 dakika 14 saniye, 5. bölümü 70 dakika 24 saniye, 6. bölümü 68 dakika 15 saniyedir) Ziya Öztan'ın, *Cumhuriyet* (1999) ve *Abdülhamid Düşerken* (2001) adlı üçlemesinin ilk filmidir. Bu proje, yalnızca bir dizi olarak değil, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunun temel ilkelerini sinemanın bütün olanaklarını kullanarak anlatan bir tür dramatik belgesel sinema örneği olarak görülmektedir ve TRT'nin o güne dek gerçekleştirdiği en yüksek bütçeli prodüksiyonu olarak bilinmektedir (Kale, 2015: 210-211).

²¹ Ziya Öztan yönetmenliğinde çekilen *Abdülhamid Düşerken* (2001) filminin televizyonda ilk gösterimi 14 Mart 2005 tarihinde, 59. hükümet Başbakanı olan Recep Tayyip Erdoğan döneminde görev yapan Şenol Demiröz zamanında saat 19:55'te TRT'de gerçekleşmiştir (Kale, 2015: 3).

²² Yapımcısı Tims Productions tarafından, 5 Ocak 2011-2014 yılları arasında, önce Show Tv, ardından da Star Tv'de beş sezonda toplamda 139 bölümde ekrana gelen tarih-kurgu dizisidir (tims.tv).

²³ 25 Kasım 2012 tarihinde Hürriyet İnternet'te yer alan haberde, Kütahya Zafer Havalimanı açılış töreninde konuşma yapan (o dönem Başbakan olan) Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın "Ecdadımızın at sırtında gittiği her yere biz de gideriz, her yerle biz de ilgileniriz ama bunlar televizyon ekranındaki ecdadımızı zannediyorum o 'Muhteşem Yüzyıl' belgeselindeki gibi tanıyor. Bizim öyle bir ecdadımız yok. Biz öyle bir Kanuni tanamadık. Biz öyle bir Sultan Süleyman tanamadık. Onun ömrünün 30 yılı at sırtında geçti. Sarayda o gördüğünüz dizilerdeki gibi geçmedi. Bunu çok iyi bilmeniz, anlamamız lazım. Ve ben o dizilerin yönetmenlerini de o televizyonun sahiplerini de milletimizin huzurunda kınıyorum. Ve bu konuda da ilgilileri uyarımıza rağmen yargının da gerekli kararı vermesini bekliyorum. Böyle bir anlayış olamaz. Bu milletin değerleriyle oynamaya, millette gereken dersin, millette gereken cevabın hukuk içinde verilmesi gerekir. Biz şehitlerimiz bulduğumuz, şehitliklerimizin bulunduğu kardeşlerimizin yaşadığı her yere gider onları

manada bakıldığında, bireylerin yoğun olarak televizyon izlediği ve televizyon programlarının etkisinde kaldığı bir dönemde izleyicileri istenen bilgiler çerçevesinde bilinçlendirmek amacıyla devlet destekli projelerle, ne gibi değerlerin işlendiği, hangi tarihsel gerçeklerin anlatıldığı bu minvalde oldukça önemlidir.

Uluslararası ve ulusal düzeyde televizyon çalışmalarına bakıldığında, ülkelerin içinde bulunduğu toplumsal, ekonomik ve sosyolojik sıkıntıların her dönem sinema ya da televizyon ürünlerine yansdığı görülmektedir. Türkiye'nin son dönemde içinde bulunduğu dahili ve harici (siyasi, ekonomik ve kültürel) şartlar neticesinde TRT'nin devletin medya kanalı olarak propaganda ya da halkı bilgilendirme amaçlı ele aldığı yayınlar önem arz etmektedir. Türkiye'nin geçtiğimiz senelerde içinden geçtiği siyasi olaylar neticesinde ele alınan dizi yapımlarında kültürel ve tarihi bir çalışmanın ötesinde, halkın hissiyatlarını da yüceltmek adına özellikle tarih dizilerinin yapımının nedenleri daha net anlaşılır bir hal almaktadır (Devran ve Okumuş, 2018: 195-196).

Bu bilgiler ışığında bakıldığında, 2002 yılı sonrası döneme denk gelen Ak Parti hükümetlerinin görev yapmaya başladığı ve bu dönemde ilk TRT Genel Müdürü olan Şenol Demiröz (13 Ocak 2004-1 Ağustos 2005), ardından İbrahim Şahin (23 Kasım 2007-Eylül 2014) ve daha sonra Şenol Göka (20 Ekim 2014-12 Mayıs 2017) ve İbrahim Eren'in dönemlerinde (10 Temmuz 2017-...); *Esir Şehrin İnsanları* (2003), *Son Osmanlı* (2005), *Kımalı Kuzular* (2006), *Dede Korkut Hikâyeleri* (2007), *Dur Yolcu* (2008), *İpsiz Recep* (2008), *Hey Onbeşli* (2009), *Bir Zamanlar Osmanlı: Kıyam* (2012)²⁴, *Yol Ayrımı* (2012), *Kurt Kanunu* (2012)²⁵, *En Uzun Yüzyıl* (2013), *Çırağan Baskını* (2014)²⁶, *Filinta* (2014)²⁷, *Diriliş 'Ertuğrul'* (10 Aralık 2014-29 Mayıs 2019)²⁸, *Yunus Emre: Aşkın Yolculuğu* (2015)²⁹, *Büyük Sürgün*

sorunlarıyla ilgileniriz bu aziz millet tarihi boyunca bunu yaptı. Bugün de biz bunu yapıyoruz" şeklinde açıklaması olmuştur (hurriyet.com.tr).

²⁴ 12 Mart 2012-17 Aralık 2012 tarihleri arasında TRT'de yayınlanan yirmi bölümlük dizinin yapımcısı Ezel Akay'dır (sinematurk.com).

²⁵ Kemal Tahir'in aynı adlı eserinden televizyona uyarlanan dizi Cumhuriyet'in ilk yıllarında meydana gelen İzmir suikastını, o dönemin çalkantılı çekişmelerini ve hesaplaşmalarını konu almaktadır (beyazperde.com).

²⁶ TRT1 ekranlarında yayınlanan dört bölümlük mini dizinin yapımcılığını Cemil Yavuz ve Kerim Ayyıldız'ın, yönetmenliğini Oğuzhan Tercan'ın, senaristliğini Eda Tezcan ve Fatih Özcan üstlenmiştir. Oyuncu kadrosunda Engin Altan Düzyatan, Ceyda Ateş, Ahmet Mümtaz Taylan, Caner Kurtaran, Burç Kümbetlioğlu ve Yeşim Gül gibi isimler yer almaktadır (beyazperde.com).

²⁷ Es Film'in yapımcılığında hazırlanan ve TRT1'de yayınlanan *Filinta*'nın senaristliğini Ömer Genç ve Altuğ Küçük'ün yaptığı, Osman Kaya'nın yönettiği Osmanlı polisiyesi dizisidir. 23 Aralık 2014-2016 tarihleri arasında iki sezon, toplamda elli altı bölüm olarak TRT1 ekranında yayınlanmıştır. Yapımcısı Serdar Öğretici'dir (trt1.com.tr, beyazperde.com).

²⁸ Süleyman Şah Türbesi'nin, 2014 yılının sonlarına doğru DEAŞ tehdidi yüzünden; Şah Fırat adı verilen operasyonla Suriye'nin Karakozak köyünden, Türkiye sınırına daha yakın bir noktada olan Suriye Eşmesi köyüne taşınan (22 Şubat 2015 tarihinde) türbenin (t24.com.tr) Ertuğrul Gazi'nin babası Süleyman Şah'ın önemine binaen bu dizinin de aynı tarihlerde (10 Aralık 2014) ortaya çıkışı birbiri ile ilintilidir.

Yapımcılığını Mehmet Bozdağ'ın üstlendiği dizi, başladığı tarihten (10 Aralık 2014), 29 Mayıs 2019 tarihine kadar toplamda yüz elli bölüm olarak TRT1'de ekrana gelmiştir.

Kafkasya (2015), *Yüzyıllık Mühür* (2016), *Seddülbahir 32 Saat* (2016), *Sevda Kuşun Kanadında* (2016), *Son Destan* (2017), *Mehmetçik Kutlu Zafer* (2017), *Alija* (2017) ve *Payitaht "Abdülhamid"* (24 Şubat 2017)³⁰ olmak üzere yirmi üç tarih dizisi yayınlanmıştır.

3. TRT'de Yayınlanan Tarih Dizilerine Siyasi Dönemler Arası Bir Bakış

TRT'de, tarih dizilerinin yer almaya başlaması Bülent Ulusu yönetimindeki sivil olmayan 44. hükümet döneminde (Okumuş, 2020-Bkz. Ekler, Tablo 8) görev yapan TRT Müdürleri Doğan Kasaroğlu (13 Aralık 1979-23 Ocak 1981) ve Macit Akman dönemlerine (23 Ocak 1981-28 Mart 1984) denk gelen 1981 yılı itibarıyla olduğu görülmektedir. Yücel Çakmaklı tarafından yönetilen *IV. Murat*³¹ ve Metin Erksan tarafından yazılan ve yönetilen *Preveze Öncesi-1538*³² isimli yapımlar, ilk tarih dizileri olarak ekranlarda yer almıştır (Okumuş, 2020-Bkz. Ekler, Tablo 6). 1982 yılında, Ziya Öztan imzalı *İttihat ve Terakki* dizisinin yayınlandığı görülmektedir (Yücel, 2014: 294). Ziya Öztan'ın, ilk yönetmenlik deneyimi olan bu proje ile başlayan süreç, sonraki yıllarda TRT'ye yapacağı birçok dizi ve film yapımı ile adı sıkça duyulan isimlerden birisi olmaktadır.

1988 yılında, 45. ve 46. hükümetlerde görev alan Anavatan Partisi zamanında ve Turgut Özal Başbakanlığı döneminde TRT Müdürü olarak görev yapan Tunca Toskay'ın hizmet süresi içinde (28 Mart 1984-21 Mart 1988), *Ateşten Günler*³³, *Belene* (1987), *Yalnız Efe* (1987) ve *Kuruluş-Osmancık* (1988)³⁴ isimli tarih dizilerinin yayınlandığı görülmektedir (Kale, 2015: 20 ve Okumuş, 2020-Bkz. Ekler, Tablo 1 ve 6). 1988 senesinde yine Anavatan Partisi dönemine denk gelen tarihlerde TRT Müdürü olarak Cem Duna'nın görev süresi içinde (27 Mart 1988-25 Nisan 1989) *Kıbrıs'ta Vuruşanlar/Mücahitler*³⁵ ve *Kurt Dereli Mehmet Pehlivan* (1988) isimli tarih ve dönem dizilerinin de ekranda yer aldığı görülmektedir (Okumuş, 2020-Bkz. Ekler, Tablo 1 ve 6).

²⁹ Tekden Yapım şirketinin bir yapımı olarak, yapımcısı Mehmet Bozdağ, yönetmenleri Kamil Aydın ve Emre Konuk'tur. 18 Haziran 2015-24 Mayıs 2016 tarihleri arasında kırk dört bölüm olarak ekrana gelen dizidir (sinematurk.com, trt1.com.tr, diziler.com).

³⁰ 24 Şubat 2017 Cuma günü saat: 20:00'de yayına giren dizinin yapım şirketi Es Film, yapımcısı Serdar Öğretici ve Yusuf Esenkal'dır. 1. Sezon finali olan 23 Haziran 2017 tarihli 17. bölüme kadar Serdar Akar, 2. Sezon (29 Eylül 2017) 18. bölüm itibarıyla Emre Konuk yönetmenliğinde tarihi-kurgu türünde ekranlara gelen dizidir (diziler.com, trt1.com.tr).

³¹ Şaban Karataş döneminde (19 Ocak 1976-Haziran 1977) çalışmalarına başlanan dizi 19 Şubat 1981 tarihinde, 21:05'te TRT'de gösterilmeye başlanmıştır (Kale, 2015: 117).

³² Dört bölümlük mini dizi (milliyet.com.tr).

³³ Halide Edip Adıvar'ın *Ateşten Gömlek* adlı romanından uyarlanan, Kurtuluş Savaşı'nın konu edildiği dizi *Ateşten Günler* adıyla 11 Şubat 1988'de dört bölüm olarak yayına girmiştir (Kale, 2015: 20). Dizinin senaristi ve yönetmeni Ziya Öztan'dır. Başrollerinde Zuhal Olcay, Ahmet Levendoğlu ve Can Gürzap olan dizinin yapımcısı Altuğ Savaşal'dır (youtube.com). *Yorgun Savaşçı* dizisinde olduğu gibi bu dizide de Can Gürzap başrolde yer almaktadır.

³⁴ On iki bölüm halinde 10 Ocak 1988 tarihinde, 21:00'de TRT'de yayınlanmaya başlamıştır (Kale, 2015: 212-213).

³⁵ Yönetmeni Yücel Uçanoğlu, senaristi Mehmet Aydın'dır. Başrollerinde ise; Osman Yağmurdereli, Bahar Öztan, Yaşar Alptekin, Bülent Bilgiç, Neslihan Acar, Mesut Çakarlı, Engin İnal ve Salih Kırmızı yer almaktadır (yesilcamevi.com).

Yine Anavatan Partisi'nin iktidar olduğu ve Başbakan Yıldırım Akbulut'un görev yaptığı 1989 senesinde TRT Müdürü olarak Kerim Aydın Erdem'in döneminde (7 Temmuz 1989-10 Temmuz 1993) tarih dizisi olarak ele alınan yapımların *Gönüller Sultanı Mevlana*³⁶, *Hacı Bektaş-ı Veli*³⁷ ve *İçimizden Biri: Yunus Emre*³⁸ olduğu görülmektedir (Okumuş, 2020-Bkz. Ekler, Tablo 1 ve 6). *İçimizden Biri: Yunus Emre* (1989) dizisi ile benzerlik gösteren bir dizinin de, *Yunus Emre: Aşkın Yolculuğu*³⁹ adıyla 2015 yılında (Şenol Göka zamanında) ekranda yer almıştır.

Anavatan Partisi başkanlığında 48. hükümetin başında, Mesut Yılmaz'ın Başbakan olduğu ve yine aynı dönemde TRT Müdürü olarak Kerim Aydın Erdem'in görev yaptığı 1991 yılında ise, *Itri*⁴⁰ ve *Koroğlu* (1991) isimli dizilerin TRT'de ekrana geldiği görülmektedir (Okumuş, 2020-Bkz. Ekler, Tablo 1 ve 6). TRT'nin 1978 yılında çektiği ancak yayımlanmadığı *Yorgun Savaşçı* dizisi de yine Kerim Aydın Erdem'in dönemine denk gelen 10 Şubat 1993 tarihinde yayınlanmıştır (Kale, 2015: 408).

50. hükümetin başında Başbakan olarak görev yapan Tansu Çiller zamanında, 1994'teki yayın tarihine kadar beş yıla yakın bir zamanda bitirilen (Projesi Cem Duna zamanında oluşturulan, Kerim Aydın Erdem zamanında çekimine başlanan ve ancak Tayfun Akgüner zamanında yayınlanabilen) *Kurtuluş-Kemal'in Askerleri*⁴¹ dizisi de 22 Mart 1994'te TRT'de yayınlanmıştır (Kale, 2015: 210 ve Okumuş, 2020-Bkz. Ekler, Tablo 1 ve 6).

1999 senesinde, 56. ve 57. hükümetler zamanında Başbakan Bülent Ecevit'in görev süresi içinde TRT Müdürü olarak hizmet veren Yücel Yener döneminde -10 Ocak 1988 tarihinde Tunca Toskay zamanında ekrana getirilen- *Osmancık* dizisi Ekim 1999'da tek bir bölüm halinde tekrar yayınlandığı bilinmektedir (Serim, 2007: 189). *Kurtuluş-Kemal'in Askerleri* (1994) dizisinden sonra serinin ikinci dizi filmi olan *Cumhuriyet*⁴² de 10 Kasım

³⁶ Yönetmen ve senaristi Arslan Kacar olan dizinin başrol oyuncular; Menderes Samancılar, Ayton Sert, Aydın Tezel, Agah Hün ve Esin Afşar'dır (sinemalar.com).

³⁷ Yönetmeni, Kozan Asova'dır (diziler.com).

³⁸ Yapımcılığını Atif Yılmaz ve Ömer Kavur'un gerçekleştirdiği dizinin yönetmeni Arslan Kacar'dır (diziler.com). T.C. Kültür Bakanlığı'nın desteğiyle gerçekleştirilen yapımın başrollerinde Rutkay Aziz, Dilaver Uyanık, Ahmet Uz ve Ayton Sert yer almaktadır (dailymotion.com).

³⁹ 1989 yılında TRT'de *İçimizden Biri: Yunus Emre* adıyla yayınlanan bir dizi daha yer almaktadır.

⁴⁰ Yapımcısı Abdurrahman Keskiner, Yönetmeni Ünal Küpeli, senaristleri Tufan Güner ve Kemal Demirel'dir. Başrollerinde Hakan Ural, Cem Meto, Meltem Doğanay, Aydemir Akbaş ve Esra Bora yer almaktadır (sinematurk.com).

⁴¹ Dizinin yapım hazırlıklarına 1989 yılında başlanmış olsa da çekimlerine ancak 1991 yılında geçilebilmiştir. Altı bölümlük dizinin yapımcısı Mustafa Şen, yönetmeni Ziya Öztan, senaristi Turgut Özakman, başrolleri Rutkay Aziz, Savaş Dinçel, Mahmut Cevher ve Ayda Aksel'dir (Serim, 2007: 177). 22 Mart 1994 tarihinde 21:00'de TRT'de yayınlanmıştır (Kale, 2015: 211).

⁴² Ziya Öztan'ın, *Kurtuluş* (22 Mart 1994) dizisinden sonra (Kale, 2015: 210-211) serinin ikinci dizisi olarak ele aldığı *Cumhuriyet* (10 Kasım 1999) dizisi (Kale, 2015: 86); *Abdülhamid Düşerken* (2001) isimli üçlemenin ikinci projesidir. *Abdülhamid Düşerken* (2001) isimli sinema filmi, 14 Mart 2005'te 19:55'te TRT'de ekrana getirilmiştir (Kale, 2015: 2).

1999 tarihinde ekrana getirilmiştir (Bkz. Kale, 2015: 86 ve Okumuş, 2020-Bkz. Ekler, Tablo 1 ve 6).

*Esir Şehrin İnsanları*⁴³ dizisi, 2003 senesinde 59. hükümet Başbakanı olan Recep Tayyip Erdoğan döneminde görev yapan TRT Müdürü Şenol Demiröz zamanında TRT'de ekrana getirilmiştir (Okumuş, 2020-Bkz. Ekler, Tablo 1, 5, 6 ve 8).

2005 yılında *Kurtuluş-Kemal'in Askerleri* (1994) ve *Cumhuriyet* (1999) dizi serisinin üçüncü filmi olan ve yine Ziya Öztan yönetmenliğinde çekilen *Abdülhamid Düşerken* (2001) filmi de⁴⁴; 14 Mart 2005 tarihinde 59. hükümet Başbakanı olan Recep Tayyip Erdoğan döneminde görev yapan Şenol Demiröz zamanında (13 Ocak 2004-1 Ağustos 2005) TRT'de yayınlanmıştır fakat bir sinema filmi olması sebebiyle, bu çalışmada dizi çalışmaları arasında sayılmamaktadır. Bu projenin yanı sıra, dizi hakkında herhangi bir bilgi ya da görsele ulaşamadığımız sadece Volkan Yücel'in çalışmasında ismine ulaştığımız (2014: 307) *Son Osmanlı* (2005) dizisi de yer almaktadır (Okumuş, 2020-Bkz. Ekler, Tablo 5, 6 ve 8).

60. hükümet Başbakanı olan Recep Tayyip Erdoğan döneminde TRT genel müdürlüğü görevinden emekli olan Şenol Demiröz'ün yerine görevi vekaleten yürüten Ali Güney zamanında (2006 ve 2007 yıllarında), *Kıvalı Kuzular* (2006) ve *Dede Korkut Hikâyeleri* (2007) isimlerinde iki tarih ve dönem dizisinin yayınlandığı görülmektedir.

2008 ve 2009 yıllarında da, 60. hükümet Başbakanı olan Recep Tayyip Erdoğan döneminde TRT Müdürü olarak görev yapan İbrahim Şahin zamanında (23 Kasım 2007-Eylül 2014), TRT'de ekranlara getirilen üç tarih dizisi yer almaktadır. Bunlar *Dur Yolcu*⁴⁵, *İpsiz Recep*⁴⁶ ve *Hey Onbeşli* (2009)'dir (Okumuş, 2020-Bkz. Ekler, Tablo 5, 6 ve 8).

2012 yılında, 61. hükümet Başbakanı olan Recep Tayyip Erdoğan döneminde görevine devam eden İbrahim Şahin zamanında, *Muhteşem Yüzyıl* dizisine rakip olarak ekranlara getirilen *Bir Zamanlar Osmanlı: Kıyam*⁴⁷ dizisinin yayınlandığı görülmektedir. Bu projeye

⁴³ "Osmanlı Devleti'nin 1. Dünya Savaşı'ndan yenik çıkmasından sonraki dönemde geçen hikâyede Kamil Bey yüksek eğitim almış, Avrupa dillerini bilen ve birçok Avrupa ülkesini görmüş kültürlü bir paşa oğludur. İçine düştüğü ekonomik sıkıntılar onu öz vatanına, İstanbul'a dönmesini zorunlu kılmıştır" (diziler.com). Kemal Tahir'in eserinden uyarlanan senaryonun yazarı Ahmet Yurdakul, başrollerinde Emre Kınay, Fikret Kuşkan, Halit Ergenç ve Başak Köklükaya yer almaktadır (sinemalar.com).

⁴⁴ Yapım yılı 2001 olmasına rağmen, 18 Nisan 2003 tarihinde sinemalarda gösterime girmiştir (Kale, 2015: 2-3). Bu filmin yapım tarihi imdb sitesinde 2002 olarak verilmektedir (imdb).

⁴⁵ *Dur Yolcu* dizisi (sinematurk.com).

⁴⁶ İstiklal savaşında her türlü zorluğa karşı mücadelesini sürdürüp, Milli duygularının sesine uyarak fedakârlıktan çekinmeden başarı gösteren İpsiz Recep'in hikayesi ele alınmaktadır (diziler.com). Yönetmeni Erhan Baytımur, başrollerinde Kadir İnanır ve Hakan Ural'ın yer aldığı dizidir (sinematurk.com).

⁴⁷ Osmanlı İmparatorluğu'nu konu alan dizinin yapımcısı Burhan Özkan, oyuncularını Türkan Şoray ve Özcan Deniz'dir (imdb.com). 5 Ocak 2011 tarihinde Show Tv'de yayınlanmaya başlayan *Muhteşem Yüzyıl* dizisine rakip olarak TRT'de yayınlanmaya başlayan *Bir Zamanlar Osmanlı: Kıyam* dizisi de 12 Mart 2012 tarihinde yayına girmiştir fakat 20. bölümünde düşük reytingler nedeniyle 12 Aralık 2012 tarihinde yayından kaldırılmıştır (hurriyet.com.tr).

ek olarak *Yol Ayrımı*⁴⁸ ve *Kurt Kanunu* (2012) dizilerinin de, ikinci ve üçüncü tarih dizileri olarak aynı yıl ekrana getirilmiştir (Okumuş, 2020-Bkz. Ekler, Tablo 5 ve 6). 2013 yılında da, yine aynı hükümet ve aynı genel müdür zamanında, *En Uzun Yüzyıl*⁴⁹ isimli başka bir tarih dizisinin daha yayınlandığı görülmektedir (Okumuş, 2020-Bkz. Ekler, Tablo 5 ve 6).

2014 yılında, 61. hükümet Başbakanı olan Recep Tayyip Erdoğan ve 62. hükümet Başbakanı olan Ahmet Davutoğlu dönemlerinde de görev yapan TRT Müdürü İbrahim Şahin zamanında *Çırağan Baskını*⁵⁰, *Filinta*⁵¹ ve *Diriliş 'Ertuğrul'*⁵² dizileri olmak üzere; üç ayrı tarih dizisi yayınlanmıştır (Okumuş, 2020-Bkz. Ekler, Tablo 5, 6 ve 8). Ekrana gelen yapımların, bir önceki yılda yer alan tek tarih dizisi projesinden, üç tarih dizisi projesine yükseldiği görülmektedir. Bu diziler içinde hem Türkiye'de, hem de dünyada⁵³ büyük ses getiren en büyük yapımlardan biri olan *Diriliş 'Ertuğrul'* dizisi; beş sezon gibi uzun bir süre ekranda yer bularak önemli bir başarı göstermiştir.

2015 ve 2016 yılında 64. hükümet Başbakanı olan Ahmet Davutoğlu ve 65. hükümet Başbakanı olan Binali Yıldırım dönemlerinde görev yapan TRT Müdürü Şenol Göka zamanında (20 Ekim 2014-12 Mayıs 2017) *Büyük Sürgün Kafkasya* (2015)⁵⁴ *Yüzyıllık Mühür* (2016)⁵⁵, *Seddülbahir 32 Saat* (2016)⁵⁶ ve *Sevda Kuşun Kanadında* (2016)⁵⁷ isimli dört tarih ve dönem dizisinin ekranlarda yer aldığı görülmektedir (Okumuş, 2020-Bkz. Ekler Tablo 5, 6 ve 8).

2017 yılında 65. ve 66. hükümetin son Başbakanı olan Binali Yıldırım döneminde görev yapan TRT Müdürü Şenol Göka ve İbrahim Eren zamanında da (10 Temmuz 2017-

⁴⁸ Kemal Tahir'in aynı adlı eserinden Alev Alatlı'nın uyarladığı *Yol Ayrımı*, 1930'lar Türkiye'sinde geçmektedir (beyazperde.com).

⁴⁹ Padişah Abdülaziz'in tahttan indirilmesiyle başlayan dizi Osmanlı imparatorluğunun 1822 ile 1922 tarihleri arasında geçen son ve en zorlu yüzyılını anlatmayı amaçlayan *En Uzun Yüzyıl* dizisi, 6 Aralık 2013 Cuma günü TRT'de yayına başlamıştır (haberler.com).

⁵⁰ Yapımcılığını Cemil Yavuz ve Kerim Ayyıldız'ın, yönetmenliğini Oğuzhan Tercan'ın, senaristliğini Eda Tezcan ve Fatih Özcan'ın üstlendiği dört bölümlük mini dizi projesidir (beyazperde.com).

⁵¹ Es yapım şirketi tarafından ekranlara getirilen bu proje, bir Osmanlı polisiye dizisidir (trt1.com.tr).

⁵² Tekden yapım şirketi tarafından ekrana getirilen bu projenin yapımcıları Mehmet Bozdağ ve Atilla Engin'dir. Bu dizi, 10 Aralık 2014-29 Mayıs 2019 yılları arasında 150 bölümde ekranlara getirilmiştir (trt.tv, beyazperde.com).

⁵³ "ABD'den sonra en fazla dizi ihraç eden ülke Türkiye" (hurriyet.com.tr), "Diriliş 'Ertuğrul' Arap coğrafyasına e-ihracatı patlattı" (sabah.com.tr).

⁵⁴ 1944 yılında Stalin'in emriyle sürgün edilen Ahıska Türklerinin trajik hikayesini anlatan dizidir (trt1.com.tr).

⁵⁵ Çanakkale Savaşı'nı konu alan beş bölümlük mini dizidir (trt1.com.tr)

⁵⁶ 2016 yılında, Yasin Uslu yönetmenliğinde, dört bölüm halinde çekilen ve yayınlanan *Seddülbahir 32 Saat* dizisinde Çanakkale Savaşı'nın başladığı ilk gün Binbaşı Mahmut Sabri komutasındaki bin elli askerden oluşan birliğin Seddülbahir'deki 32 saatlik direnişi anlatılmaktadır (trt1.com.tr).

⁵⁷ Yapımcılığını Ahmet Nesim Şahin'in üstlendiği, yönetmenliğini ise Ayhan Özen ve Yasin Uslu'nun gerçekleştirdiği dizi, 1970'li yıllarda geçen olayları başta İstanbul ve Ankara'daki üniversitelerde sağcı, solcu ve ülkücü gibi gençlik yapılanmalarını, ülkenin geleceğine etki eden grupları işlemektedir (diziler.com).

...); *Son Destan*⁵⁸, *Mehmetçik Kutlu Zafer*⁵⁹, *Alija*⁶⁰ ve *Payitaht 'Abdülhamid'*⁶¹ olmak üzere dört tarih ve dönem dizisi daha ekranda yer almıştır.

2018 ve 2019 yıllarında, *Diriliş Ertuğrul* (10 Aralık 2014 tarihi itibarıyla) ve *Payitaht 'Abdülhamid'* (24 Şubat 2017 tarihi itibarıyla) dizilerinin devam etmesi ve aldığı yüksek reytingler sebebiyle, başka bir dizi projesine ihtiyaç duyulmamasından ötürü 2017'den 2020 yılına kadar uzanan zaman aralığında yapılan başka bir tarih dizisine rastlanılmamaktadır (Okumuş, 2020-Bkz. Ekler, Tablo 5 ve 6).

Sonuç

TRT'de, 1974 yılı itibarıyla başlayan dizi çalışmaları kapsamında ilk tarih dizisi 1981 yılı itibarıyla (*IV. Murat*) yayınlanmaya başlamış, 2002 yılına kadar uzanan yirmi bir senelik zaman zarfı içinde de toplamda on dokuz tarih dizisi ekranda yer almıştır. Bu diziler *IV. Murat* (1981), *Preveze Öncesi-1538* (1981), *İttihat ve Terakki* (1982), *Üç İstanbul* (1983), *Küçük Ağa* (1984), *Ateşten Günler* (1987), *Belene* (1987), *Yalnız Efe* (1987), *Kuruluş-Osmancık* (1988), *Kıbrıs'ta Vuruşanlar/Mücahitler* (1988), *Kurt Dereli Mehmet Pehlivan* (1988), *Gönüller Sultanı Mevlana* (1989), *Hacı Bektaş-ı Veli* (1989), *İçimizden Biri: Yunus Emre* (1989), *Itri* (1991), *Koroğlu* (1991), *Yorgun Savaşçı* (1993), *Kurtuluş-Kemal'in Askerleri* (1994) ve *Cumhuriyet* (1999)'tir.

2002 yılı itibarıyla görev yapan Ak Parti hükümetleri zamanında TRT ekranında yer alan tarih dizileri ise; *Esir Şehrin İnsanları* (2003), *Son Osmanlı* (2005), *Kıvalı Kuzular* (2006), *Dede Korkut Hikâyeleri* (2007), *Dur Yolcu* (2008), *İpsiz Recep* (2008), *Hey Onbeşli* (2009), *Bir Zamanlar Osmanlı: Kıyam* (2012), *Yol Ayrımı* (2012), *Kurt Kanunu* (2012), *En Uzun Yüzyıl* (2013), *Çırağan Baskını* (2014), *Filinta* (2014), *Diriliş 'Ertuğrul* (2014), *Yunus Emre: Aşkın Yolculuğu* (2015), *Büyük Sürgün Kafkasya* (2015), *Yüzyıllık Mühür* (2016), *Seddülbahir 32 Saat* (2016), *Sevda Kuşun Kanadında* (2016), *Son Destan* (2017), *Mehmetçik Kutlu Zafer* (2017), *Alija* (2017) ve *Payitaht 'Abdülhamid'* (2017) olmak üzere 2003-2017 yılları arasında (on dört sene içinde) toplamda yirmi üç tarih ve dönem dizisinin ekranda yer aldığı görülmektedir. Bu projelerin ilk yedi tanesi hariç diğer on altı dizi projesinin 2012 yılı itibarıyla ekrana gelmiş olması da önemli bir husus olarak ayrıca dikkat çekmektedir.

1981-1999 yılları arasında geçen on sekiz senelik zaman zarfında on dokuz tarih dizisi ekranda yer alırken, 2003-2017 yılları arasındaki on dört senede yirmi üç tarih dizisinin yayımlandığı görülmektedir. Burada ayrıca dikkat çeken diğer önemli bir hususta, 1981-1999 yılları arasında on altı farklı hükümetin (ve koalisyonların) iktidarda yer almasıdır

⁵⁸ İkinci dünya savaşı sonlarında, Yugoslavya'dan Anadolu'ya göç eden Destan ve ailesinin başından geçen olayların anlatıldığı mini dizidir (beyazperde.com).

⁵⁹ Birinci Dünya Savaşı sonlarında Osmanlı topraklarında İngilizlere karşı kazanılan zafer anlatılmaktadır (trt1.com.tr).

⁶⁰ Bosna Hersek'in kurucu Cumhurbaşkanı Alija İzetbegović'in ilk gençlik yıllarından itibaren, vefat ettiği zamana kadar geçen hayatını anlatan 90 dakikadan oluşan, altı bölümlük mini dizidir (trt1.com.tr).

⁶¹ 24 Şubat 2017 Cuma günü başlayan dizi (Devran ve Okumuş, 2018: 178), 4. sezonunda 10 Nisan 2020 tarihi itibarıyla 116. bölümü ile TRT1 ekranlarında devam etmektedir (trtizle.com).

(Okumus, 2020-Bkz. Ekler, Tablo 8). Diğer taraftan bakıldığında, 2002-2017 yılları arasında yer alan dokuz hükümet de Ak Parti iktidarında yer alan kendi hükümetleridir.

2012 yılı itibariyle TRT'de yayınlanmaya başlanan tarih dizilerinin günümüzde oldukça dikkat çekici bir sayıya ulaştığı verdiğimiz bilgiler üzerinden açıkça görülmektedir. İlk örneklerini gördüğümüz bu dizilerin bazıları, başlarda çok uzun süre devam edemeyen, dönemsel ya da az sayıda bölümü içeren mini diziler olmakla birlikte, bazıları da uzun süre devam eden ve izlenen projeler olarak karşımıza çıkmaktadır. Geçmişten bugüne, devlet eliyle bireylerin, bilgilendirilmesi ve bilinçlendirilmesi adına birçok tarih dizisi projesinin ele alındığı görülmektedir. Buradaki asıl amaç, günümüze de yön veren ve modernizmin de etkileriyle bugünümüzü inşa eden meselelerin, geçmişten günümüze şekillenışı ve bu olaylar neticesinde atılan adımları iyi analiz edebilmektir. Bu anlamda bakıldığında, egemen olan güçlerin ya da iktidarların kendi siyasi ya da dünya görüşleri çerçevesinde toplumun genelini ikna ve şekillendirme süreçleri içinde en önemli ideolojik aygıt olarak televizyonun ve onun propaganda gücünden faydalanmanın, amaçları uğrunda çok daha zahmetsiz ve etkili -belki biraz maliyetli- bir araç olduğunu farketmesi ile televizyon ürünleri açısından da önemli bir değişimin yaşandığı görülmektedir.

Kaynakça

- “ABD’den sonra en fazla dizi ihraç eden ülke Türkiye”, <https://www.hurriyet.com.tr/kelebek/keyif/abdden-sonra-en-fazla-dizi-ihrac-eden-ulke-turkiye-41372407> 21.02.2020.
- Alija Dizisi, <https://www.trt1.com.tr/diziler/alija/bolum/1-bolum> 02.04.2020.
- Ateşten Günler Dizisi, <https://www.youtube.com/watch?v=XywO7tchfDE> 28.02.2020.
- Belene (1987) Dizisi, <http://www.sinematurk.com/film/7382-belene> 13.05.2020.
- Bir Zamanlar Osmanlı: Kıyam Dizisi, <http://www.sinematurk.com/film/44526-bir-zamanlar-osmanli-kiyam/12.06.2019>., <https://www.imdb.com/title/tt2309099/22.02.2020>., <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/bir-zamanlar-osmanli-yayindan-kaldirildi-22130732> 22.02.2020.
- Büyük Sürgün Kafkasya Dizisi, <https://www.trt1.com.tr/arsiv/buyuk-surgun-kafkasya/bolum/1-bolum> 22.02.2020., <https://www.imdb.com/title/tt5291200/23.02.2020>.
- Cankaya, Ö. (2003). Bir Kitle İletişim Kurumunun Tarihi: TRT 1927-2000. 1. Baskı, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Çırağan Baskını Dizisi, <http://www.beyazperde.com/haberler/diziler/haberler-61545/12.06.2019>.

- Diriliş 'Ertuğrul' Dizisi, <https://www.trt.tv/diziler/dirilis-ertugrul> 21.02.2020., <http://www.beyazperde.com/diziler/dizi-18611/22.02.2020>.
- "Diriliş Ertuğrul Arap coğrafyasına e-İhracatı patlattı", <https://www.sabah.com.tr/apara/haberler/2019/03/09/dirilis-ertugrul-arap-cografyasina-e-ihracati-patlatti> 21.02.2020.
- Dur Yolcu Dizisi, <http://www.sinematurk.com/film/20878-dur-yolcu> 02.04.2020., <https://www.youtube.com/watch?v=9H7yTqOkAds> 02.04.2020.
- 'En Uzun Yüzyıl' Dizisi TRT'de Başlıyor, <https://www.haberler.com/en-uzun-yuzyil-dizisi-trt-de-basliyor-5386368-haberi/22.02.2020>.
- Esir Şehrin İnsanları Dizisi, <https://www.sinemalar.com/dizi/12505/esir-sehrin-insanlari> 02.04.2020.
- Filinta Dizisi, <https://www.trt1.com.tr/arsiv/filinta> 12.06.2019., <http://www.beyazperde.com/diziler/dizi-18622/12.06.2019>.
- Göksün, Y. (2018). Televizyon Dizilerinin Keşfi: İçerik, Anlam ve İşlevleri. (Ed.) Devran ve Okumuş (2018). Kurgu ile Gerçek Arasında Payitaht "Abdülhamid" Dizisi. 1. Baskı, İstanbul: Kaknüs Yayınları (s. 169-200).
- Gökyayla, M. (2012). Sinema-Edebiyat İlişkilerinde Türk Modernleşmesi: Halit Refiğ-Kemal Tahir İlişkisi. İstanbul: Mühür Kitaplığı.
- Gönüller Sultanı Mevlana, <https://www.diziler.com/dizi/gonuller-sultani-mevlana> 04.04.2020., <https://www.sinemalar.com/dizi/68228/gonuller-sultani-mevlana> 04.04.2020.
- Güngör, B. (2019). Popüler Tarih Dizileri Işığında Türk Tarihinin Medyada Yansıtılma Biçimi: "Diriliş Ertuğrul" Dizisi Örneği. Yüksek Lisans Tezi. Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Halkla İlişkiler ve Tanıtım Anabilim Dalı.
- Hacı Bektaş Veli, <https://www.diziler.com/dizi/haci-bektasi-veli> 04.04.2020.
- Itri Dizisi, <http://eski.sinematurk.com/film/8057-itri/04.04.2020>.
- İçimizden Biri: Yunus Emre, <https://www.diziler.com/dizi/icimizden-biri-yunus-emre> 04.04.2020., <https://www.dailymotion.com/video/x6h7cqg> 04.04.2020.
- İpsiz Recep Dizisi, <https://www.diziler.com/dizi/ipsiz-recep> 02.04.2020., <http://www.sinematurk.com/film/21718-ipsiz-recep> 02.04.2020.
- Kale, F. (2015). TRT Edebiyat Uyarlamaları. 1. Baskı. Ankara: Türkiye Radyo Televizyon Kurumu.
- Kıbrısta Vuruşanlar/Mücahitler, <https://www.yesilcamevi.com/index.php?topic=28945.0> 04.04.2020.

Kingdoms of Fire (2019), <https://www.imdb.com/title/tt10198930/> 21.02.2020.

Kurt Kanunu, <http://www.beyazperde.com/diziler/dizi-10827/> 13.05.2020.

Mehmetçik Kutlu Zafer, <https://www.trt1.com.tr/arsiv/mehmetcik-kutlu-zafer> 21.02.2020.

Muhteşem Yüzyıl, <https://tims.tv/diziler/muhtesem-yuzyil> 01.05.2020.

Muhteşem Yüzyıl'a Ağır Eleştiri, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/basbakan-erdogandan-muhtesem-yuzyila-agir-elestiri-22009998> 14.02.2020.

Okumuş, M. S. (2016). Romandan Sinemaya Yapılan Bir Uyarılama Örneği Olarak Vurun Kahpeye (1949, 1964, 1973) Filmlerinin İncelenmesi. Yüksek Lisnas Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Radyo, Televizyon ve Sinema Anabilim Dalı.

Okumuş, M. S. (2020). TRT Genel Müdürleri Dönemlerinde Modernleşme ve Hegemonya Bağlamında Tarih Dizilerinin Dönüşümü. Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Radyo, Televizyon ve Sinema Anabilim Dalı.

Payitaht 'Abdülhamid' 116. Bölüm

<https://www.trtizle.com/diziler/payitaht-abdulhamid/payitaht-abdulhamid-116-bolum-1812527> 14.04.2020.

Payitaht "Abdülhamid" Dizisi (2017), <https://www.diziler.com/dizi/payitaht-abdulhamid> 12.06.2019., <https://www.trt1.com.tr/diziler/payitaht-abdulhamid> 12.06.2019.

Refiğ, H. (2015). Türk Sinemasının Yorgun Savaşçısı: Halit Refiğ. (Haz. Ali Can Sekmeç) İstanbul Büyükşehir Belediyesi, Kültür Daire Başkanlığı, Kültürel Etkinlikler Müdürlüğü Yayınları.

Seddülbahir 32 Saat Dizisi, <https://www.trt1.com.tr/arsiv/seddulbahir-32-saat> 21.02.2020.

Serim, Ö. (2007). Türk Televizyon Tarihi: 1952-2006. 1. Baskı, İstanbul: Epsilon Yayınları.

Sevda Kuşun Kanadında Dizisi, <https://www.trt1.com.tr/arsiv/sevda-kusun-kanadinda> 22.02.2020., <http://www.beyazperde.com/diziler/dizi-20342/> 22.02.2020.

Son Destan Dizisi, <http://www.beyazperde.com/diziler/dizi-21494/sezon-30353/> 22.02.2020.

<https://www.diziler.com/dizi/son-osmanli> 23.02.2020.

Şahin Kaya, Ş. (2011). Televizyon, Tarih ve Toplumsal Bellek. Sosyoloji Dergisi, Yıl: 2011, Sayı: 25, s. 103-123.

- Şahin, K. (2019). Öğretmen Adaylarının Tarihi Dizi/Filmlerle Yaşam Boyu Öğrenme Algısı ve Tarih Şuuru Oluşumu Hakkındaki Görüşlerinin Belirlenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı.
- Tekiner, S. (2016). Türkiye Radyo Televizyon Kurumu'nda Televizyonun Eğitimde Kullanılması ve TRT Eğitim (TRT Okul) Kanalı. Yüksek Lisans Tezi. Ordu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sinema ve Televizyon Anabilim Dalı.
- TRT, Metin Erksan İçin Ne Yapabilir?, <http://blog.milliyet.com.tr/trt-metin-erksan-icin-ne-yapabilir-/Blog/?BlogNo=373884> 19.04.2020.
- Yunus Emre Aşkın Yolculuğu Dizisi, <http://www.sinematurk.com/film/61794-yunus-emre-askin-yolculugu/12.06.2019.>, <https://www.trt1.com.tr/arsiv/yunus-emre/bolum/44-bolum-final> 12.06.2019., <https://www.diziler.com/dizi/yunus-emre-askin-yolculugu> 12.06.2019.
- Yüzyıllık Mühür "Genç Kahramanlar" Dizisi, <https://www.trt1.com.tr/arsiv/yuzyillik-muhur-genc-kahramanlar> 22.02.2020.
- Yücel, V. (2014). Kahramanın Yolculuğu: Mitik Erkeklik ve Suç Draması. 1. Baskı, İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.